ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา เพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย

Wisdom from Creating Pollen Buddha Images in Lan Na for the Creations of Contemporary Buddha Image

ทิพวรรณ ทั่งมั่งมี [1]

Tippawan Thungmhungmee

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ ประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ และศึกษาแนวคิด รูปแบบ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏในเขตวัฒนธรรมล้านนา ตลอดจนการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ นำมาสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ ทำการศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา โดยวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ศิลปะ นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิบัติงาน การทดลอง และการบันทึกขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ในล้านนามีความเป็นมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องดอกไม้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และชาดก โดยเฉพาะเรื่องราวในพุทธประวัติ การสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ และพุทธวัจนะในธรรมบท อีกทั้งยังมีคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ ในเอกสารคัมภีร์ใบลาน และตำราการสร้างพระพุทธรูปของล้านนา ซึ่งมีเนื้อหาสะท้อนถึงวัฒนธรรมวิธีคิดในการกำหนดคุณค่าและความหมาย

---

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาพพิมพ์ จิตรกรรม และประติมากรรม คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และนักศึกษาปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ในวัตถุอันเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล จากการศึกษาแนวคิด รูปแบบ และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา พบว่า แนวคิดในการสร้างมีที่มาจากพุทธปรัชญาแบบเถรวาท ได้แก่ แนวคิดมหาปุริสลักษณะ แนวคิดสัญลักษณ์ปางพระพุทธรูป แนวคิดสัญลักษณ์อดีตพระพุทธเจ้า และแนวคิดสัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้าง ส่วนรูปแบบทางศิลปกรรม มีทั้งแบบศิลปะล้านนา และแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ อีกทั้งยังมีกรรมวิธีการสร้างที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนผ่านคำเรียกขานพระพุทธรูป นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา มาสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัยรูปแบบพุทธศิลป์ล้านนา ปางมารวิชัย ด้วยดอกไม้ที่ชาวพุทธนำมาสักการบูชาพระอันเป็นสื่อสัญลักษณ์จากพลังศรัทธาของประชาชน โดยประยุกต์ใช้กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเครื่องเขิน ผสมผสานกับเทคนิคการสร้างงานประติมากรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงภูมิปัญญาการสร้างงานพุทธศิลป์ในอดีต ไปสู่การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ในปัจจุบัน ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาอันเป็นแก่นของวัฒนธรรม ตลอดจนการอัญเชิญองค์พระพุทธปฏิมาไปประดิษฐานภายในวัดของชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการสืบทอดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อการสืบสานจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบไป

คำสำคัญ: 1. ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูป. 2. พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา. 3. พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย.

Abstract

This research had the objectives of studying the history and beliefs related to the convention of creating the pollen Buddha images in Lan Na along with creating art works in the form of a contemporary Buddha image with the inspiration and guidelines derived from synthesizing the knowledge gained from the study.

The research method was that of a creative research employing the historical approach to study the ancient wisdom in creating the Lan Na pollen Buddha images along with the art history approach. The presentation of the study was done through descriptive analysis, whereas the knowledge derived from the study could provide inspiration and guidelines for the creation of art works, which by all means, was a systematic procedure of practice, experimentation and recording every step of the study.

The study revealed that the wisdom for creating the pollen Buddha images in Lan Na was related to the account on flowers found in the Buddhist Tripitaka, Jataka and commentary accounts, especially about the Buddha's history, the practice of paying respect to the Buddha with flowers as well as the Buddha's words found in the verses of the Dharma. In addition, there were also some beliefs about the merit gained from making pollen Buddha images as appeared in some palm leaf texts and the handbook on making Buddha images of Lan Na whose content reflects the way of thinking, value and meaning given to these objects of faith passed down from the Buddha's time. From the study on the concept and art forms as well as the method of making the pollen Buddha images in Lan Na, it was found that the concept was derived from the Theravada Buddhist Sect in terms of the characteristics of the Great Man, the posture of the Buddha images and symbols related to the Lord Buddha as well as the symbolic concept of using certain kinds of materials to create a Buddha image. Regarding the art forms, there were those of Lan Na, Burmese-Tai Yai as well as various methods of Buddha image making as reflected in the names of the images. The researcher applied the knowledge synthesized in the study to be an inspiration for making a contemporary Buddha image of Lan Na Buddhist art of the Subduing Mara posture from the pollen of flowers the Buddhist devotees brought to pay respect to the Buddha images, which reflected the power of their faith. The art of lacquer

ware Buddha image making was employed to link the past wisdom of Buddhist art with the contemporary visual art creation. This reflects the value and significance of the local wisdom which forms the core of Lan Na culture. The contemporary Buddha image has been housed in a community temple to create awareness and faith in carrying on the pollen Buddha image making convention among the local people to conserve the national cultural heritage as well as Buddhism.

Keywords: 1. Wisdom from creating Buddha images. 2. Pollen Buddha images in Lan Na. 3. Contemporary Buddha image.

บทนำ

พระพุทธรูปนับเป็นสัญลักษณ์สำคัญหนึ่งในสามของพระรัตนตรัย อันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ประวัติการสร้างพระพุทธรูปมีเนื้อหาอยู่ในตำนานเก่าแก่ของอินเดียเรื่องพระพุทธรูปแก่นจันทน์ เล่าเรื่องแรกสร้างพระพุทธรูปว่ามีมาแต่สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมายุอยู่ (ไขศรี ศรีอรุณ, 2546 : 7) แต่จากข้อมูลหลักฐานการค้นคว้าทางด้านโบราณคดี ระบุว่าเริ่มมีพระพุทธรูปเกิดขึ้นในประเทศอินเดียสมัยโบราณ หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงแล้วเกือบ 700 ปี การสร้างพระพุทธรูปในยุคแรกจัดเป็นศิลปะคันธาราฐ คติการสร้างพระพุทธรูปศิลปะคันธาราฐได้รับแนวความคิดจากรูปเทพเจ้าของชาวกรีก ที่ศึกษาความรู้เรื่องกายวิภาคของมนุษย์ และความงามแบบอุดมคติ รวมทั้งผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดียพื้นเมืองที่มีการสร้างรูปเคารพอยู่ก่อน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554 : 27) ซึ่งแตกต่างจากวิธีคิดของชาวพุทธที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปในลักษณะรูปสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า มิได้ต้องการสร้างรูปเหมือนของพระพุทธองค์หรือรูปเคารพในความหมายแบบศาสนาเทวนิยมที่มีมาแต่เดิม โดยอาศัยระเบียบความงามในพระพุทธรูป อันเกิดจากการพัฒนารูปแบบและสุนทรียภาพจากรูปสัญลักษณ์ไปสู่ทรวดทรงของมนุษย์อันสมบูรณ์ ได้แก่ มหาปุริสลักษณะ 32 ประการ การที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้นแทนองค์พระพุทธเจ้านั้นมิใช่ของง่าย รูปทรงที่สร้างให้มีความงามตามอุดมคติเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะถ่ายทอดความลึกซึ้งถึงแก่นสารแห่งพุทธธรรมได้ ก็ด้วยพระธรรมของพระพุทธองค์ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้น (ศิลป์ พีระศรี, 2540 : 210)

ความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทย มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติการเผยแพร่เข้ามาของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาต่างๆ รูปแบบของพระพุทธรูปจึงมีลักษณะแตกต่างกันไปตามคตินิยมในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะในบริเวณอาณาจักรล้านนา ที่มีพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในระยะแรกของล้านนาที่เรียกกันว่า พระพุทธรูปแบบเชียงแสนรุ่นแรกนั้น มีอายุตั้งแต่ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 (สันติ เล็กสุขุม, 2538 : 202) อันเป็นการเริ่มต้นของอาณาจักรล้านนา ทั้งนี้ การสร้างพระพุทธรูปศิลปะล้านนาได้มีวิวัฒนาการสืบต่อจากทั้งศิลปะหริภุญชัยตอนปลาย และอิทธิพลของศิลปะปาละที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากศิลปะพุกามของพม่า ตลอดจนรูปแบบยังสัมพันธ์กับพระพุทธรูปสุโขทัยอีกด้วย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554 : 91-92) นอกจากนั้น ยังพบข้อมูลหลักฐานในตำนานพระพุทธรูป และคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา โดยเฉพาะอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ ซึ่งมีเนื้อหาสะท้อนถึงวัฒนธรรมวิธีคิดในการกำหนดคุณค่าแก่วัตถุที่ผ่านพิธีกรรมอัน

ศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล ภายในพุทธสถานล้านนามักมีพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ หรือพระเจ้ามุกดอกไม้ ประดิษฐานอยู่เสมอ ซึ่งมีทั้งรูปแบบศิลปะล้านนาและรูปแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ วัสดุที่ใช้ในการสร้างได้มาจากเกสรดอกไม้ หรือดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนใช้ในการสักการบูชาพระที่วัด นำมาตากแห้งแล้วบดเป็นผงและผสมกับยางรักแล้วปั้นเป็นพระพุทธรูป (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2554 : 18)

คติความเชื่อและความศรัทธาของชาวพุทธในปัจจุบันที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างศรัทธาที่แปลกใหม่ เพื่อการแสวงหารายได้ในรูปแบบพุทธพานิชย์ คนไทยบางส่วนนิยมการเช่าบูชาพระพุทธรูปสำคัญ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์โดยมีผู้จัดสร้างพระพุทธรูปจำลอง พระพิมพ์ และการสร้างพระเครื่องที่ทำเป็นรูปพระพุทธเจ้าแต่ใช้เพื่อความมุ่งหมายทางไสยศาสตร์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543 : 117) รวมทั้งการสร้างพระพุทธรูปเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนมีการใช้พระพุทธรูปและพุทธศิลป์เป็นเครื่องประดับตกแต่งภายในอาคารสถานที่ โรงแรมและห้องจัดงานแสดงสินค้าต่างๆ เพื่อจำลองบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ให้เหมือนวัด ซึ่งเป็นค่านิยมใหม่ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในสังคมไทย (สุวิภา จำปาวัลย์ และชัปนะ ปิ่นเงิน, 2551 : 11) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ซึ่งปรากฏอยู่ในพุทธสถานล้านนาเป็นจำนวนไม่มากนัก ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปดังกล่าว ยังไม่เคยมีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังและเป็นระบบมาก่อน มีความเป็นไปได้ที่การสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาอาจจะสูญหายไปได้อย่างรวดเร็วในอนาคตอันใกล้นี้ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนทิศทางการพัฒนาประเทศ ที่ตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเป็นส่วนหนึ่งของระบบโลกาภิวัฒน์ หรือเรียกว่าความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ซึ่งแฝงไว้ด้วยกระบวนการครอบงำทางความคิดในรูปของการสร้างมายาคติและภาพตัวแทนต่างๆ ที่มีความพยายามจะเปลี่ยนความคิด ความเชื่ออันเป็นนามธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะคุณค่าและความหมายของศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ให้กลายสภาพไปเป็นเพียงสินค้าสำหรับซื้อขายในตลาดการท่องเที่ยว จนนำไปสู่การลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) อย่างต่อเนื่อง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548 : 4) และยังเป็นการทำลายรากเหง้าของสังคมวัฒนธรรมในภูมิภาค จนมีสภาพไม่ต่างจากการตกเป็นอาณานิคมเชิงลึก (Deep colonialism) หมายถึง อาณานิคมเชิงความรู้ ค่านิยม และวัฒนธรรม (ธีรยุทธ บุญมี, 2546 : 84)

การวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย” มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ

โดยมีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วน คือ การศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในเขตวัฒนธรรมล้านนา เพื่อให้ได้ความรู้ ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับวัฒนธรรมวิธีคิด คติความเชื่อ แนวคิด รูปแบบ และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา และการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม โดยสังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาส่วนแรก นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมา เพื่อเป็นการเชื่อมโยงภูมิปัญญาการสร้างงานพุทธศิลป์ในอดีต นำไปสู่การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ที่สะท้อนถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาอันเป็นแก่นของวัฒนธรรม ตลอดจนให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการสืบทอดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

1.1 ประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏในเขตวัฒนธรรมล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน

1.2 แนวคิด รูปแบบทางศิลปกรรม และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏในเขตวัฒนธรรมล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Creative research) ทำการศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา และนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษามาสังเคราะห์ เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปกรรมซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การดำเนินการวิจัยส่วนนี้ เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะเกี่ยวกับพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ทำการศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร (Document research) และศึกษาภาคสนาม (Field survey) ในพุทธสถานล้านนา ที่ปรากฏพระพุทธเกสรดอกไม้ ทำการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical method) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในเขตวัฒนธรรมล้านนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการจำแนกไปตามรูปแบบของงานศิลปะ ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive

analysis) รวมทั้งอธิบายตีความตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในงานพุทธศิลป์

ส่วนที่ 2 การดำเนินการวิจัยส่วนนี้ เป็นการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย โดยนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยส่วนที่ 1 มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ กล่าวคือ กระบวนการปฏิบัติงาน การทดลอง และการบันทึกขั้นตอนต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการนำเสนอผลการวิจัย และผลงานสร้างสรรค์ศิลปกรรมกลับคืนแก่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

1. ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปรูปเกสรดอกไม้ในเขตวัฒนธรรมล้านนา มีความเป็นมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องดอกไม้ที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และชาดก โดยเฉพาะเรื่องราวในพุทธประวัติ การสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ และพุทธวัจนะในธรรมบท อีกทั้งยังมีคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารคัมภีร์ใบลาน และตำราการสร้างพระพุทธรูปของล้านนา ซึ่งมีเนื้อหาสะท้อนถึงวัฒนธรรมวิธีคิดในการกำหนดคุณค่าและความหมายในวัตถุอันเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล

2. แนวคิดในการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา มีที่มาจากพุทธปรัชญาแบบเถรวาท ได้แก่ แนวคิดมหาปุริสลักษณะ แนวคิดสัญลักษณ์ปางพระพุทธรูป แนวคิดสัญลักษณ์พระอดีตพุทธเจ้า และแนวคิดสัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้าง ส่วนรูปแบบทางศิลปกรรม มีทั้งแบบศิลปะล้านนา และแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ อีกทั้งยังมีกรรมวิธีการสร้างที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนผ่านคำเรียกขานพระพุทธรูป

3. การสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย รูปแบบพุทธศิลป์ล้านนา ปางมารวิชัย ด้วยดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนนำมาสักการบูชาพระ โดยนำกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเครื่องเขินมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ ตลอดจนการอัญเชิญองค์พระพุทธปฏิมาไปประดิษฐานภายในวัดของชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการสืบทอดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ เรื่องราวเกี่ยวกับดอกไม้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อาทิ พระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือตำราทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องราวพุทธประวัติตอนสำคัญๆ พบว่า มีเรื่องราวเกี่ยวกับ

ดอกไม้เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ได้แก่ ดอกบัวในตอนพระโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตประสูติ และหลังจากการตรัสรู้ทรงเปรียบเทียบเวไนยสัตว์กับดอกบัว 3 เหล่า รวมทั้งในเหตุการณ์เมื่อทรงตรัสตอบคำถามโทณพราหมณ์ ได้เปรียบพระองค์กับดอกบัว ในตอนครหทินน์ เกิดดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระองค์จากหลุมถ่านเพลิง ในตอนเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีเรื่องราวของดอกสาละและดอกมณฑารพ ตลอดจนในมหาปุริสลักษณะบางประการของพระพุทธเจ้ายังมีดอกไม้เป็นองค์ประกอบสำคัญ นอกจากนี้ ดอกไม้ยังเกี่ยวข้องกับคติเรื่องพระอดีตพุทธเจ้า กล่าวคือ ในยุคปฐมกัปมีกอบัวเกิดขึ้นกอแรกอันเป็นสัญลักษณ์แห่งการเกิดขึ้นของกัปใหม่ และจำนวนของดอกบัวยังมีความหมายสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับจำนวนพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ในภัทรกัป ส่วนด้านหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงใช้ดอกไม้เพื่อเป็นสื่อการสอนธรรมะโดยมีเนื้อหาปรากฏในพุทธวัจนะในธรรมบท ซึ่งเป็นเทศนาธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงแก่บุคคลต่าง ๆ และดอกไม้ยังเป็นองค์ประกอบในทานวัตถุ 10 จากการศึกษาเรื่องราวการสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถา พบว่า มีเนื้อหาการสักการบูชาพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระอดีตพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า ด้วยดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ของพระโพธิสัตว์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ความคิดความเชื่อดังกล่าว ยังปรากฏหลักฐานในคัมภีร์อานิสงส์การสักการบูชาด้วยดอกไม้ของล้านนา ดังนั้น ความสำคัญของเรื่องราวเกี่ยวกับดอกไม้ในพระพุทธศาสนาคือ การทำหน้าที่เป็นสื่อสัญลักษณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลังความศรัทธาและคติความเชื่อในการสักการบูชาพระพุทธองค์ ของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล

คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างและประเพณีการสักการบูชาพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา มีที่มาจากความเชื่อเรื่องอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปปรากฏอยู่ในคัมภีร์ปัญญาสชาดก ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่รจนาโดยพระเถระนักปราชญ์ชาวเชียงใหม่ ส่วนการศึกษาเนื้อหาจากตำนานพระพุทธรูปในล้านนา พบว่าเป็นเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมารวมทั้งปรากฏการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูป ซึ่งเป็นไปตามที่ ปฐม หงส์สุวรรณ (2554) อธิบายว่า ตำนานพระพุทธรูปเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยารูปแบบหนึ่งที่มีปรากฏแพร่หลายในชุมชนท้องถิ่นล้านนา เนื้อหาของตำนานทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในพุทธสถานของชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งตำนานที่เกี่ยวกับคติความเชื่อการสร้างพระพุทธรูปที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี

รูปที่ 1 *พุทธประวัติ ตอน ประสูติ*
ที่มา: bankkiebankkie.tripod.com

รูปที่ 2 *พุทธประวัติ ตอน ตรัสรู้*
ศิลปิน กฤษณะ สุริยกานต์

รูปที่ 3 *พุทธประวัติ ตอน ปรินิพพาน*
จิตรกรรมฝาผนัง
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

ตำราการสร้างพระพุทธรูปในล้านนา มีหลักการและกฎเกณฑ์ทางสุนทรียภาพ โดยเฉพาะการกำหนดเป็นมาตราส่วน ขนาดและสัดส่วนได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ทั้งนี้ คติความเชื่อและประเพณีการสร้างพระพุทธรูปในล้านนา ยังสะท้อนความหมายผ่านพิธีกรรมการก่อสร้างพระพุทธรูป การกำหนดเดือนและวันที่ควรสร้างพระพุทธรูปอีกด้วย ดังนั้น จากการศึกษาจึงสามารถสรุปได้ว่า คติความเชื่อในการสร้างและสักการบูชาพระพุทธรูปของชาวพุทธในล้านนา คือ วิธีคิดในการกำหนดคุณค่าและความหมายให้กับสื่อศิลปะ อันเป็นทั้งรูปแทนพระพุทธองค์ และรูปทรงที่สะท้อนความหมายเชิงสัญลักษณ์จากพุทธธรรม ผ่านทางวรรณกรรมเนื่องในพุทธศาสนา อาทิ ชาดกนอกนิบาต ตำนานพระพุทธรูป และตำราการสร้างพระพุทธรูป เพื่อแสดงให้เห็นพลังความศรัทธาของชาวพุทธในล้านนา สอดคล้องกับ กิติยา อุทวิ (2550) ซึ่งกล่าวว่า คุณค่าการสร้างพระพุทธรูปในล้านนา มีทั้งคุณค่าด้านบุคคล โดยส่งผลต่อจิตใจให้น้อมนำเอาหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และคุณค่าด้านสังคม การสร้างพระพุทธรูปเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ที่อาศัยการร่วมมือประสานกันของคนในสังคม เพื่อการทำนุบำรุงส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป

ชาวล้านนามีพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยสะท้อนผ่านคติความเชื่อเรื่องกุศลผลบุญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏเนื้อหาในคัมภีร์อานิสงส์ของล้านนา โดยเฉพาะอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป และอานิสงส์การปิดทองพระพุทธรูป นอกจากนี้ การศึกษาคำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา พบว่า เนื้อหาของจารึกมักจะเป็นคำบรรยายถึงการสร้างพระพุทธรูป

เพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ตลอดจนคติการใช้ดอกไม้ในฐานะมวลสารสำคัญในการสร้างพ ระพิมพ์ล้านนา โดยวัสดุที่ใช้สร้างพระยังมีความหลากหลาย ซึ่งสะท้อนคติความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธคุณและความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวได้ว่า คติความเชื่อและประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา คือ วัฒนธรรมวิธีคิดในการกำหนดคุณค่าค วามหมายให้กับพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นด้วยวัสดุอันเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธา ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล

2. แนวคิด รูปแบบทางศิลปกรรม และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา การสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนามีแนวคิดเชิงสัญลักษณ์อันเป็นหลักการสำคัญที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและคติความเชื่อจากประเพณีการสร้างพระพุทธรูปของชาวพุทธที่มีมาแต่อดีต 4 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ ด้วยการตีความหมายรูปลักษณะของมหาบุรุษที่ถ่ายทอดผ่านพุทธลักษณะของพระพุทธรูป แนวคิดสัญลักษณ์ปางพระพุทธรูป ได้แก่ พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพุทธรูปปางสมาธิ และพระพุทธรูปปางทรงเครื่อง หรือปางโปรดพญาชมพูบดี รวมทั้งแนวคิดสัญลักษณ์เรื่องพระอดีตพุทธเจ้า ซึ่งหมายถึง พระพุทธเจ้าในอดีตจำนวนมากมายที่เสด็จมาตรัสรู้ก่อนพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ซึ่งก็เป็นไปตามที่รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (2553) อธิบายว่า คัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทบางเล่ม ได้อุปมาจำนวนพระพุทธเจ้าไว้ว่า เปรียบได้กับเม็ดทรายในนทีคงคา และได้ระบุพระนามของพระพุทธเจ้าจำนวนมากมายนับไม่ถ้วนไว้ อาทิ คัมภีร์พุทธวงศ์ ระบุนามพระอดีตพุทธเจ้าไว้ 27 พระองค์ พระโคตมพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน จัดอยู่ในลำดับที่ 28 ส่วนในคัมภีร์อนาคตวงศ์ได้ระบุพระนามพระอนาคตพุทธเจ้าไว้ 10 พระองค์ ตลอดจนแนวคิดสัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้าง ได้แก่ ดอกไม้ที่ชาวพุทธนำมาสักการบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นสื่อสัญลักษณ์จากพลังศรัทธาของประชาชน

การสร้างพระพุทธรูปนั้นมิได้มีเจตนาให้เป็นรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นการสร้างรูปสัญลักษณ์ที่รวมพุทธลักษณะอันประเสริฐของพระพุทธองค์เข้าด้วยกันกับหลักพุทธธรรม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงบรรลุถึงอรหัตผล หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงเข้าสู่พระนิพพาน เมื่อพุทธศาสนิกชนได้พบเห็นพร้อมทั้งได้ทำการสักการบูชาพระพุทธปฏิมา ด้วยจิตอันบริสุทธิ์ตั้งมั่นแล้วนั้น ย่อมจะโน้มนำจิตใจให้รำลึกนึกถึงองค์พระบรมศาสดา รำลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ และรำลึกถึงพระสงฆ์สาวกผู้สืบต่อพระพุทธศาสนา อันรวมกันเป็นไตรสรณาคมน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิภา จำปาวัลย์ และชัปนะ ปิ่นเงิน (2551) กล่าวว่า งานพุทธศิลป์ล้านนามี

พัฒนาการ และกระบวนการสร้าง ภายใต้ปรัชญาและคติในพุทธศาสนา การถ่ายทอดความหมายเชิงสัญลักษณ์ผ่านงานพุทธศิลป์ ต้องอาศัยการตีความสัญลักษณ์จากประสบการณ์และสติปัญญาของช่างศิลปินแต่ละคน ดังนั้น แนวคิดการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา คือ ความคิดหรือมโนคติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางนามธรรมของงานศิลปะ อันมีที่มาจากคติความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้เป็นหลักในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยอาศัยกระบวนการประสานเชื่อมโยงความรู้และจินตนาการเข้าด้วยกันจนก่อเกิดเป็นจินตภาพ จากนั้นจึงถ่ายทอดด้วยสื่อคือรูปทรงพระพุทธปฏิมา ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางรูปธรรมของงานศิลปะ

จากการศึกษาข้อมูลจากองค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ที่ประดิษฐานอยู่ภายในวัดหรือพุทธสถานในเขตวัฒนธรรมล้านนาจำนวน 15 องค์ พบว่า รูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ รูปแบบศิลปะล้านนา และรูปแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ ซึ่งเป็นไปตามงานวิจัยของคึกเดช กันตามระ (2535) ได้กล่าวว่า รูปแบบของพระพุทธรูปย่อมเปลี่ยนแปลงคลี่คลายมาโดยลำดับตามยุคสมัย พัฒนาการของงานศิลปะจะควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรม กลุ่มพระพุทธรูปศิลปะล้านนาที่สร้างขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ดินแดนล้านนาอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นไปตามที่ สุรพล ดำริห์กุล (2542) และศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2554) กล่าวว่า งานศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้ เป็นคนละฝีมือกับยุคทองของศิลปะล้านนา เนื่องจากช่างฝีมือในท้องถิ่นที่มีอยู่ล้วนเป็นคนกลุ่มใหม่ รวมทั้งคนต่างวัฒนธรรมที่ถูกกวาดต้อนหรืออพยพย้ายถิ่นเข้ามา งานศิลปกรรมส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นงานศิลปะพื้นบ้านล้านนา หรือ ศิลปกรรมหลังสมัยล้านนา จากหลักฐานในปัจจุบันพบว่า มีจำนวนพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ปรากฏอยู่ภายในพุทธสถานไม่มากนัก

นอกจากนี้ การศึกษากลุ่มพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ประดิษฐานอยู่ในพุทธสถานซึ่งมีรูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมแบบพม่า-ไทใหญ่ในล้านนานั้น พบว่า พระพุทธรูปแต่ละองค์มีรูปแบบทางศิลปกรรมที่แตกต่างกันออกไป โดยสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ พระพุทธรูปศิลปะพม่าสกุลช่างมัณฑะเลย์ และสกุลช่างไทใหญ่ สอดคล้องกับ สุรพล ดำริห์กุล (2542) กล่าวว่า นับแต่พุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา ศิลปะแบบพม่าได้แพร่หลายเข้ามาสู่ดินแดนล้านนา พร้อมกับชาวพม่าและไทใหญ่ที่เข้ามาค้าขายและทำสัมปทานป่าไม้ร่วมกับชาวอังกฤษ เมื่อประสบความสำเร็จทางการค้ามีฐานะร่ำรวย ประกอบกับมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงได้ทำการบูรณะวัดวาอารามที่ชำรุดทรุดโทรม และสร้างวัดขึ้นใหม่หลายแห่งในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย โดยใช้ช่างฝีมือที่มาจากพม่าโดยตรง ซึ่งเป็นไปตามที่ สมเกียรติ โลห์เพชรัตน์ (2550) อธิบายว่า ศิลปะสมัย

รูปที่ 4 *พระพุทธรูปมุกเกสร วัดหมื่นล้าน*

รูปที่ 5 *พระพุทธรูปมุกเกสร วัดพันเตา*

รูปที่ 6 *พระพุทธรูปมุกดอกไม้ วัดดอกคำ*

ที่มา : อันท์ เพนธ์ . 2519. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี

มัณฑะเลย์เป็นศิลปะพม่าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นตามแบบฉบับของตนเองอย่างแท้จริง กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปในยุคสมัยนี้ ประกอบไปด้วยหลักประติมาณวิทยาที่หลากหลาย นายช่างปฏิมากรมีฝีมือสูง อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ของสยาม แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในได้อย่างกลมกลืนเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับงานพุทธศิลป์พม่าดั้งเดิม นอกจากนี้ ยังมีพระโปร่งหรือพระพุทธรูปที่ทำจากเกสรดอกไม้ กระดาษลงรักปิดทองล่องชาดประดับกระจกสี ที่สะท้อนถึงประติมานวิทยามาจากชาวไทใหญ่ โดยรับอิทธิพลทางศิลปะมาจากจีนและทิเบต

ส่วนการศึกษากรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา พบว่า พระพุทธรูปเกสรดอกไม้รูปแบบศิลปะล้านนามีกรรมวิธีการสร้างที่มีความหลากหลาย ซึ่งสะท้อนผ่านคำเรียกขานพระพุทธรูป โดยได้รับอิทธิพลจากงานศิลปะเครื่องเขิน อาทิ พระพุทธรูปมุกดอกไม้ พระพุทธรูปมุกเกสร พระพิมพ์ พระแผง ส่วนดอกไม้ที่เป็นวัสดุสำคัญในการสร้างพระพระพุทธรูปนั้น ต้องเป็นดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนตั้งใจนำมาสักการะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่วัด สำหรับชนิดของดอกไม้ที่พบมีความหลากหลาย ซึ่งเป็นดอกไม้อันเป็นสิริมงคลตามความเชื่อในท้องถิ่นล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกสรดอกบัวจะเป็นที่นิยมมากที่สุด เนื่องมาจากดอกบัวเป็นดอกไม้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก แม้กระนั้นก็ตาม ดอกไม้ชนิดอื่นๆ ก็มิได้มีคุณค่าและความสำคัญมากหรือน้อยไปกว่ากัน ทั้งนี้ ตามคติของชาวพุทธมิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องมูลค่าทางด้านวัตถุ แต่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนั้น ดอกไม้ทุกชนิดที่ผ่านการสักการบูชาด้วยจิตศรัทธา จึงนำมาบดรวมกันจนเป็นผงมวลสาร

อันมีความศักดิ์สิทธิ์เหมาะสมกับการนำมาสร้างพระพุทธรูป นอกจากนี้ ผู้ถวายดอกไม้ก็มิได้แบ่งชนชั้นวรรณะ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าชาวพุทธทุกคนล้วนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการที่จะสร้างคุณงามความดี การบำเพ็ญทานบารมี อันเป็นการชำระจิตให้ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ในทำนองเดียวกัน สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2545) กล่าวว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้น แม้จะสร้างด้วยวัตถุธาตุใดก็ตาม จัดได้ว่าได้สะสมมหากุศล มหาบารมีให้เกิดขึ้น อันจะเป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติในกาลต่อไปเบื้องหน้า

รูปที่ 7 *พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ วัดม่อนม่อนปู่ยักษ์ จ.ลำปาง*

รูปที่ 8 *พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ วัดจองคำ จ.แม่ฮ่องสอน*

รูปที่ 9 *พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ วัดพระธาตุดอยกองมู จ.แม่ฮ่องสอน*

พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่า-ไทใหญ่ หรือเรียกว่า พาราปานปอง ในภาษาใหญ่นั้น พบว่า มีกรรมวิธีการสร้างที่ได้รับอิทธิพลมาจากเทคนิคการสร้างงานศิลปะเครื่องเขินหรือเครื่องรัก ซึ่งเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่แพร่หลายในดินแดนต่างๆ ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมาช้านาน ซึ่งเป็นไปตามที่ วิถี พานิชพันธ์ (2545) กล่าวว่า วิธีการสร้างพระพุทธรูปด้วยการผสมของผงมวลสารต่างๆ เช่น ผงเกสรดอกไม้ ผงดอกไม้แห้ง ผงว่านมงคล ผงจากการเผาคัมภีร์ใบลาน มีลักษณะเป็นศิลปะเครื่องเขินของพม่ารูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมมาก วิธีนี้ช่วยให้รูปทรงเครื่องเขินไม่ย่นหรือปริร้าว คงรูปอยู่ได้นาน และมีน้ำหนักเบา สืบเนื่องจากพม่ามีวัฒนธรรมการถวายพระพุทธรูปไว้ตามวัดหรือถ้ำบนยอดเขาสูง การขนย้ายของเบาเช่นนี้ทำให้สะดวกต่อการเดินทาง กรรมวิธีนี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะเครื่องเขินพม่าที่ไม่เหมือนใคร นอกจากนี้ ยังพบว่ามี

พระพุทธรูปที่สร้างจากผ้าที่ชุบด้วยยางรัก ซึ่งชาวไทใหญ่นิยมเรียกว่า พระชาโล และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปด้วยการสานด้วยไม้ไผ่หรือหวายที่จักเป็นเส้น เรียกว่า พระเจ้าตอกสาน หรือพระเจ้าอินทร์สาน

3. การสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา แล้วนำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานซึ่งแสดงออกถึง ความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และการสร้างบุญกุศลตามหลักพุทธธรรม ทั้งนี้ สัมฤทธิผลของการวิจัยสร้างสรรค์ ยังชี้ให้เห็นว่างานศิลปกรรมนั้น มีสาระสำคัญในแง่ความหมายที่เป็นเครื่องมือ (Instrument) ของพระพุทธศาสนา ดังที่เคยเป็นมาในสังคมไทยแต่ในอดีต จึงนับเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมวิธีคิดของชาวพุทธด้วยสื่อศิลปะ อีกทั้งในกระบวนการสร้างสรรค์ ได้นำกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเครื่องเขิน มาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคนิคการสร้างงานประติมากรรมสมัยใหม่ ด้วยการทดลอง และบันทึกขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะกระบวนการรวบรวมดอกไม้ทุกชนิดที่ผ่านการสักการบูชาพระนั้น ยังสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยพลังศรัทธาอันบริสุทธิ์ นั่นก็คือการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางด้านจิตใจมากกว่ามูลค่าทางวัตถุ สอดคล้องกับ เขมานันทะ (2538) ซึ่งอธิบายว่า งานศิลปกรรมมิได้แบ่งแยกผู้คนออกจากกัน หากแต่เป็นกรรมวิธีแห่งการหลอมรวมน้ำใจของผู้คนทุกชนชั้น ที่มีศรัทธาต่อพุทธธรรมเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ พระพุทธรูปจึงเป็นมรดกอันล้ำค่าที่เป็นเครื่องสะท้อนจิตสำนึกทางสังคมสุนทรียภาพ และภูมิปัญญาแห่งยุคสมัยได้อย่างเด่นชัด อาจกล่าวได้ว่า คติการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงภูมิปัญญาที่มีความหมายลึกซึ้ง และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวพุทธในท้องถิ่นล้านนาได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 10 *ดอกไม้ที่ชาวพุทธนำมาสักการะพระที่วัด*

รูปที่ 11 *ดอกไม้และเกสรดอกไม้นำมาตากแห้ง*

อย่างไรก็ตาม จากสภาพสังคมวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการเร่งรัดพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ ได้เกิดกระบวนการสร้างพระพุทธรูปที่มีฐานคิดมาจากกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรม และอยู่ภายใต้กลไกเชิงพานิชย์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระไพศาล วิสาโล (2552) ซึ่งอธิบายว่า พุทธพานิชย์เป็นปัญหาที่เกิดกับพระพุทธศาสนามาหลายสิบปี ระบบทุนนิยมที่มากับความทันสมัยทำให้พระเครื่องและศาสนวัตถุต่าง ๆ กลายสภาพไปเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันได้ด้วยเงินตรา และเป็นเครื่องแสดงอัครฐานอย่างหนึ่งของผู้คน ทุกวันนี้วัตถุนิยมและบริโภคนิยมได้แพร่หลายเข้าไปในทุกส่วนของสังคม แม้กระทั่งในวัฒนธรรมประเพณี ก็ถูกแปรเป็นสินค้าสนองการบริโภค คือมีไว้เพื่อดูเพื่อเที่ยว มิใช่เพื่อเชื่อมโยงตนเองกับชุมชนหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือร่วมกันทำนองเดียวกัน ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2554) กล่าวว่า ส่วนหนึ่งของความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือเรื่องพุทธพานิชย์ที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทย ย่อมจะส่งผลกระทบทำให้การพระศาสนาเสื่อมลง ด้วยการสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นความงมงายในลักษณะวัตถุนิยม มากกว่าการสร้างศรัทธาทางด้านจิตใจ เพื่อช่วยให้คนได้เข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิใช่การให้ความสำคัญเพียงแค่พิธีกรรมหรือวัตถุมงคล อีกทั้งยังเป็นการลดทอนคุณค่าและความหมายอันลึกซึ้ง ซึ่งเป็นสาระสำคัญของคติการสร้างพระพุทธรูปที่สืบทอดมาแต่ในอดีต

อนึ่ง การศึกษาวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา เพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย ในครั้งนี้ จึงนับเป็นการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมวิธีคิดของชาวพุทธ ด้วยรูปแบบสื่อศิลปะที่สามารถแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอัญเชิญองค์พระพุทธปฏิมาไปประดิษฐานภายในวัดของชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการฟื้นฟูประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ให้กลับมามีความหมายกับผู้คนในล้านนาอีกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2542) ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์และสืบทอดความคิดสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม ด้วยฐานคิดว่าวัฒนธรรมไม่ใช่ภาพที่หยุดนิ่ง แต่เป็นภาพเคลื่อนไหว และวัฒนธรรมคือความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบันได้ กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความมั่นใจ ความภาคภูมิใจ ช่วยกระตุ้นให้เกิดความรักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพชน ตลอดจนสามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อการสืบสานจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวสืบไป

การสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย

แนวความคิด

การสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาร่วมสมัย รูปแบบพุทธศิลป์ล้านนา ปางมารวิชัย ด้วยการรวบรวมดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนนำมาสักการบูชาพระพุทธรูป ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่สะท้อนพลังความศรัทธาของชาวพุทธที่มีมาแต่สมัยพุทธกาล ตลอดจนยังเป็นการสืบทอดประเพณีการสร้างและการสักการบูชาพระพุทธรูป ด้วยวัสดุที่มีคุณค่าและความหมาย อันเป็นสัญลักษณ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการสืบทอดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

รูปแบบทางศิลปกรรม

พุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย นั่งขัดสมาธิราบ มีพระพักตร์รูปไข่ ทรงแย้มพระโอษฐ์เล็กน้อย ขมวดพระเกศาใหญ่ พระรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูม พระขนงโก่งโค้ง พระวรกายบอบบาง ชายสังฆาฏิห้อยจากพระอังสาซ้ายยาวลงมาจรดพระนาภีฐานยกสูงมีผังเป็นหกเหลี่ยม ด้านหน้าเจาะเป็นช่อง เรียกว่า ช่องกระจก ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากพระพุทธรูปยุคทองของศิลปะล้านนา (สมัยพระเจ้าติโลกราช-พระเมืองแก้ว พ.ศ. 1998-2060)

กรรมวิธีการสร้าง

ได้รับอิทธิพลจากกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเครื่องเขิน (Hollow dry lacqure) ศิลปะพม่า สกุลช่างไทใหญ่ หรือเรียกในภาษาไทใหญ่ว่า พาราปานปอง ผสมผสานกับเทคนิควิธีการสร้างสรรค์งานประติมากรรมสมัยใหม่ กล่าวคือ การปั้นพระพุทธรูปองค์ต้นแบบด้วยดินน้ำมัน เทคนิคการสร้างแม่พิมพ์และหล่อพระพุทธรูปด้วยปูนปลาสเตอร์ การสร้างแม่พิมพ์ยางซิลิโคนแบบ 2 ซีก ตลอดจนการหล่อพระพุทธรูปลงในแม่พิมพ์ด้วยผงเกสรดอกไม้ ผงดอกไม้แห้งที่บดละเอียดผสมกับกาวพลาสติกเรซิ่น และน้ำสะอาด ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการสร้างงานพุทธศิลป์ในอดีต กับเทคนิควิธีการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ในปัจจุบัน

กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้

1. กระบวนการสร้างพระพุทธรูปเริ่มต้นด้วยการสร้างภาพร่าง (Sketch drawings) โดยใช้วิธีการวาดเส้นดินสอบนกระดาษ ซึ่งเป็นขั้นตอนการถ่ายทอดจินตภาพให้เป็นรูปธรรม พร้อมกับการพัฒนารูปทรงสำหรับการปั้นขึ้นรูปด้วยดินน้ำมัน เพื่อให้ได้รูปทรงพระพุทธรูปองค์ต้นแบบที่เสร็จสมบูรณ์ (รูปที่ 12)

2. การสร้างแม่พิมพ์ทุบด้วยปูนปลาสเตอร์ โดยการใช้แผ่นฟิล์มตัดเป็นชิ้นเล็กๆ เสียบลงไปในดินน้ำมันเป็นแนว เพื่อแบ่งแม่พิมพ์ออกเป็นส่วนๆ ผสมปูนปลาสเตอร์กับน้ำสะอาดนำมาสลัดบนรูปทรงพระพุทธรูปต้นแบบให้ทั่วทั้งองค์เป็นชั้นแรก จากนั้นจึง

พอกปูนเพื่อเพิ่มความหนากับแม่พิมพ์ประมาณ 2-3 เซนติเมตร (รูปที่ 13) เมื่อปูนแห้งสนิทดีแล้ว จึงแกะแม่พิมพ์ออกจากกัน แล้วนำดินน้ำมันออกจากแม่พิมพ์ให้หมด ต้องใช้ระวังไม่ให้แม่พิมพ์ด้านในได้รับความเสียหาย (รูปที่ 14) และทำความสะอาดแม่พิมพ์สำหรับการหล่อด้วยปูนปลาสเตอร์ในขั้นตอนต่อไป (รูปที่ 15)

3. การหล่อพระพุทธรูปต้นแบบด้วยปูนปลาสเตอร์ ทาน้ำมันมะพร้าวผสมสบู่บริเวณด้านในแม่พิมพ์ให้ทั่วทุกจุด เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ปูนปลาสเตอร์ที่จะหล่อองค์พระพุทธรูปติดกับแม่พิมพ์ ผสมปูนปลาสเตอร์กับน้ำสะอาดนำมาเทหล่อบางๆ ลงบนแม่พิมพ์ทั้งด้านหน้าและด้านหลังเป็นชั้นแรก เพื่อเก็บรายละเอียดของรูปทรง (รูปที่ 16) หล่อปูนปลาสเตอร์เพิ่มความหนาให้มีระดับเดียวกันตลอดทั้งรูปทรง แล้วเสริมความแข็งแรงด้วยเหล็กเส้นขนาด 2-3 หุน นำมาตัดแล้วดัดให้โค้งงอไปตามรูปทรงด้านในทั้งแนวราบและแนวดิ่ง จากนั้นจึงใช้ใยมะพร้าวชุบปูนปลาสเตอร์ ยึดติดเหล็กกับผิวด้านในรูปทรงอีกครั้ง นำแม่พิมพ์มาประกอบเข้าด้วยกันโดยใช้น้ำปูนปลาสเตอร์กับใยมะพร้าวเป็นตัวเชื่อมประสานแม่พิมพ์ (รูปที่ 17)

4. เมื่อพระพุทธรูปที่หล่อปูนปลาสเตอร์ด้านในแห้งสนิทดีแล้ว ใช้ค้อนและสิ่วปากแบนค่อยๆ สกัดแม่พิมพ์ออก ใช้ความระมัดระวังในการสกัดปูนเพื่อให้รูปทรงพระพุทธรูปได้รับผลกระทบน้อยที่สุด เมื่อเกิดรอยชำรุดจะต้องผสมปูนปลาสเตอร์มาซ่อมแซมในภายหลัง (รูปที่ 18 – รูปที่ 19)

5. การสร้างแม่พิมพ์ยางซิลิโคน แบบ 2 ซีก (หน้า-หลัง) นำดินน้ำมันมาสร้างคันกั้นเป็นกระทงมีปีกสูงขึ้นประมาณ 1.5 เซนติเมตร เพื่อรองรับน้ำยางขณะที่ยางยังไม่แข็งตัว ให้ติดดินน้ำมันไปตามแนวขอบรอบนอกต้นแบบเพื่อแบ่งซีกแม่พิมพ์ ใช้พู่กันแบนทาน้ำมันมะพร้าวกับสบู่บนผิวหน้าพระพุทธรูปบางๆ ผสมยางซิลิโคนกับตัวทำแข็งคนให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน แล้วนำมาเทลงบนต้นแบบ เมื่อยางชั้นแรกแข็งตัวผสมยางซิลิโคนกับตัวทำแข็ง แล้วนำมาเททับบนชิ้นงานเพิ่มอีก 4-5 ชั้น เพื่อให้แม่พิมพ์ยางมีความหนาไม่น้อยกว่า 1 เซนติเมตร (รูปที่ 20) รวมทั้งใช้ผ้าขาวบางตัดเป็นชิ้นเล็กๆ มาปูบนยางซิลิโคนแล้วเทยางทับอีกครั้ง เพื่อสร้างความแข็งแรงให้กับแม่พิมพ์

6. เมื่อยางซิลิโคนแข็งตัวเต็มที่ โดยทิ้งแม่พิมพ์ยางไว้เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง จากนั้นจึงผสมปูนปลาสเตอร์กับน้ำสะอาดนำมาเทลงบนแม่พิมพ์ยางเพื่อสร้างพิมพ์ครอบ พร้อมกับนำโครงเหล็กเส้นมาวางประกบบนพิมพ์ครอบ ใช้ใยมะพร้าวชุบปูนปลาสเตอร์ นำมายึดโครงเหล็กกับพิมพ์เป็นระยะทั่วทั้งแม่พิมพ์ เพื่อช่วยให้พิมพ์ครอบมีความแข็งแรง (รูปที่ 21)

7. พลิกรูปต้นแบบที่ทำพิมพ์ครอบซีกหน้าเสร็จเรียบร้อยแล้ววางคว่ำลง เพื่อรื้อดินน้ำมันที่กั้นพิมพ์ออก และทำความสะอาด นำดินน้ำมันมาสร้างคันกั้นเป็นกระทงให้เรียบร้อย ผสมยางซิลิโคน เทยางซิลิโคน ด้วยวิธีการเดียวกับการทำแม่พิมพ์ซีกหน้า สร้างพิมพ์ครอบปูนปลาสเตอร์ด้วยวิธีการเดียวกับการทำ แม่พิมพ์ซีกหน้าทุกขั้นตอนจนเสร็จกระบวนการ (รูปที่ 22)

8. เมื่อพิมพ์ครอบปูนพลาสเตอร์แข็งตัว จึงนำพิมพ์ครอบออกก่อน แล้วจึงถอดพิมพ์ยางซีลิโคนออกจากรูปต้นแบบ (รูปที่ 23) นำแม่พิมพ์ยางซิลิโคนใส่ไว้ในพิมพ์ครอบทั้งชิ้นหน้าและชิ้นหลังดังเดิม เพื่อทำการหล่อด้วยผงเกสรดอกไม้และดอกไม้แห้งต่อไป

9. การหล่อพระพุทธรูปด้วยผงดอกไม้และเกสรดอกไม้ ผสมผงเกสรดอกไม้ที่บดละเอียดกับกาวพลาสติกเรซิ่น และน้ำสะอาด ในอัตราส่วน ผงเกสรดอกไม้ 2 ส่วน กาวผง 2 ส่วน น้ำสะอาด 1 ส่วน (รูปที่ 24) แล้วคนให้เข้ากันนำมาหล่อลงในแม่พิมพ์ยางซิลิโคนทั้ง 2 ซีก โดยใช้เกรียงช่วยกดผงเกสรดอกไม้ผสมกาวให้เข้าไปทุกซอกทุกมุมของแม่พิมพ์ เพื่อเป็นการเก็บรายละเอียดให้ครบถ้วนมากที่สุด (รูปที่ 25 - รูปที่ 26)

10. ประกบแม่พิมพ์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ซีกหน้าและซีกหลังเข้าด้วยกัน ใช้ผงเกสรดอกไม้ผสมกาวเชื่อมตามรอยต่อของแม่พิมพ์ แล้วทิ้งไว้ให้แห้งเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง จากนั้นจึงนำชิ้นงานออกจากแม่พิมพ์ยางซิลิโคน (รูปที่ 30) ตกแต่งรายละเอียดแนวรอยต่อและผิวนอกองค์พระพุทธรูปด้วยผงเกสรดอกไม้ผสมกาว (รูปที่ 31)

11. การติดเม็ดพระศกและพระรัศมี หลังจากแต่งผิวพระพุทธรูปเรียบร้อยแล้ว นำเม็ดพระศกและพระรัศมีที่หล่อเตรียมไว้ นำมาติดที่พระเศียรพระพุทธรูปด้วยกาวผงเรซิ่น โดยเริ่มจากตำแหน่งกึ่งกลางพระนลาฏต่อเนื่องไปจนเต็มทั้งพระเศียร (รูปที่ 32 - รูปที่ 33)

12. การแต่งผิวพระพุทธรูป ด้วยเกสรดอกไม้บดละเอียดผสมกาว โดยใช้เกรียงอุดรูพรุนผิวองค์พระพุทธรูป ทิ้งไว้ให้แห้งแล้วจึงขัดแต่งด้วยตะไบให้ผิวเรียบเสมอกัน (รูปที่ 34)

13. การปิดทองพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ใช้แปรงหรือเศษผ้าจุ่มยางรักที่กรองแล้ว ทาลงบนผิวพระพุทธรูปให้ทั่ว แล้วเช็ดหรือถอนยางรักออกให้รู้สึกว่าเกือบหมดเหลือยางรักเป็นเพียงแผ่นฟิล์มบางๆ จากนั้นจึงนำทองคำเปลวแท้มาปิดทับบนองค์พระพุทธรูปให้ทั่วทั้งองค์ โดยเรียงลำดับจากตำแหน่งเศียรพระพุทธรูปด้านบนลงมาด้านล่าง กวดทองด้วยพู่กันขนอ่อนหรือสำลี เพื่อให้ทองคำเปลวติดแนบไปกับผิวของพระพุทธรูปให้มากที่สุด (รูปที่ 36)

ภาพกระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้

รูปที่ 12
พระพุทธรูปต้นแบบ

รูปที่ 13
การทำแม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์

รูปที่ 14
นำดินน้ำมันออกจากแม่พิมพ์

รูปที่ 15
แม่พิมพ์พระพุทธรูป

รูปที่ 16 รูปที่ 17
การหล่อพระพุทธรูปด้วยปูนปลาสเตอร์

รูปที่ 18 *การทุบแม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์ออก*

รูปที่ 19 *การทุบแม่พิมพ์ปูนปลาสเตอร์ออก*

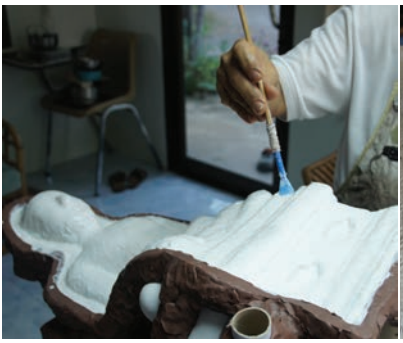

รูปที่ 20 *การทำแม่พิมพ์ด้วยยางซิลิโคน (พิมพ์หน้า)*

รูปที่ 21 *การทำพิมพ์ครอบแม่พิมพ์ยางซิลิโคน*

รูปที่ 22 *การทำแม่พิมพ์ด้วยยางซิลิโคน (พิมพ์หลัง)*

รูปที่ 23 *นำพระพุทธรูปออกจากแม่พิมพ์ยางซิลิโคน*

รูปที่ 24 *ผงดอกไม้และเกสรดอกไม้ผสมกาว*

รูปที่ 25 *การหล่อผงดอกไม้ในแม่พิมพ์ด้านหน้า*

รูปที่ 26 *การหล่อผงดอกไม้ในแม่พิมพ์ด้านหลัง*

รูปที่ 27 *พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในแม่พิมพ์*

รูปที่ 28 *นำพระพุทธรูปออกจากแม่พิมพ์*

รูปที่ 29 *ด้านในองค์พระพุทธรูปที่หล่อด้วยเกสรดอกไม้*

รูปที่ 30 *นำพระพุทธรูปออกจากแม่พิมพ์*

รูปที่ 31 *การตกแต่งรายละเอียดหลังการหล่อ*

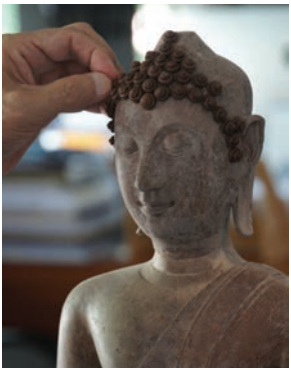

รูปที่ 32 *การติดเม็ดพระศก*

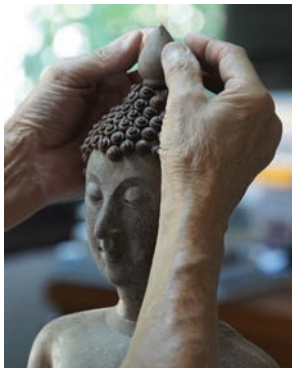

รูปที่ 33 *การติดพระรัศมีรูปดอกบัวตูม*

รูปที่ 34 *การแต่งผิวก่อนปิดทอง*

รูปที่ 35 *การทายางรัก*

รูปที่ 36 *การปิดทองคำเปลว*

รูปที่ 37 *พระพุทธรูปดินน้ำมัน*

รูปที่ 38 *พระพุทธรูปปูนปลาสเตอร์*

รูปที่ 39 *พระพุทธรูปเกสรดอกไม้*

รูปที่ 40 *พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ขนาดหน้าตัก 12 นิ้ว สูง 25 นิ้ว*

รูปที่ 41 *จารึกภาษาบาลี อักษรมอญ ด้านหลังฐานพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ความว่า สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา แปลว่า ธรรมคือสังขตธรรมและอสังขตธรรม หรือสังขารและวิสังขารทั้งปวงไม่ใช่ตน (พระธรรมปิฎก 2543 : 108)*

ข้อเสนอแนะ

1. ควรพัฒนาการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปกรรมจาก คติความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ โดยการมีส่วนร่วมของชาวพุทธในชุมชน เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบ ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทย รวมทั้งในเพื่อนบ้านในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวิน อาทิ พม่า ลาว และมณฑลยูนนาน ประเทศจีน

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะเครื่องเขินรูปแบบอื่นๆ ในล้านนารวมทั้งในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวิน อาทิ พระเจ้าตอกสาน พระชาโล พระแผง และพระหลูบ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. กองโบราณคดี. ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรมติดที่. (2533). **สรุปการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์พระพุทธรูป.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

กิติยา อุทวิ. (2550). **ความเชื่อและคุณค่าของการสร้างพระพุทธปฏิมาสำริดในล้านนา.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เขมานันทะ (นามแฝง). (2538). **อันเนื่องกับทางไท**. กรุงเทพฯ: ปกเกล้าการพิมพ์.

ไขศรี ศรีอรุณ. (2546). **พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ.** กรุงเทพฯ: มติชน.

คึกเดช กันตามระ. (2535). **การศึกษาวิวัฒนาการและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศิลปะและสังคมจากรูปลักษณ์พระพุทธปฏิมากร.** กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **ความคิดหลังตะวันตก.** กรุงเทพฯ: สายธาร.

ปฐม หงส์สุวรรณ. (2544). **ตำนานพระพุทธรูปล้านนา.** เชียงใหม่: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2552). **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

เพนธ์, ฮันท์. (2519). **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่.** กรุงเทพฯ: **คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี**.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2553). **พระพุทธปฏิมาสยาม.** กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.

วิถี พานิชพันธ์. (2545). **เครื่องเขินในเอเชียอาคเนย์.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). **ทัศนะนอกรีต สังคม-วัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศิลป์ พีระศรี. (2540). **บทความ ข้อเขียน และงานศิลปกรรมของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สมเกียรติ โล่ห์เพชรัตน์. (2550). **พระพุทธรูปศิลปะพม่า**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สันติ เล็กสุขุม. (2538). **ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย-ล้านนา.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2545). **การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีการทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ในจังหวัดน่าน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สุรพล ดำริห์กุล. (2542). **ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: มรดกไทย.

สุวิภา จำปาวัลย์ และชัปนะ ปิ่นเงิน. (2551). **การศึกษาพุทธสัญลักษณ์ล้านนา.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2554). **พระพุทธรูปในล้านนา.** เชียงใหม่: โรงพิมพ์ตะวันเหนือ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2542). **การวิจัยในมิติวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

_____. (2548). **ทฤษฎีและวีธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

ภาษาอังกฤษ

Fraser-Lu, Sylvia. (2000). **Burmese Lacquerware.** Bangkok: Orchid Press.

Isaacs, Ralph and Blurton, T. Richard. (2000). **Burma and the Art of Lacquer.** Bangkok: River Books.

Stratton, Carol. (2004). **Buddhist sculpture of Northern Thailand**. Chiang Mai: Silkworm Books/Buppha Press.